

مطالعه اهمیت گردشگری بر زندگی ساکنان بندر ترکمن^۱

ناصر قره قول^۲

کارشناسی آموزش جغرافیا، دانشگاه فرهنگیان، پردیس حکیم فردوسی البرز

چکیده

امروزه صنعت گردشگری به عنوان یکی از گسترده ترین صنعت های دنیا به شمار می رود و برای میزبان و گردشگر فوایدی دارد بعنوان مثال میزبان می تواند از فواید اقتصادی و فرهنگی-اجتماعی و... بهره ببرد. رشد این صنعت پرسود به طرز قابل توجهی رو به رشد است و سرمایه زیادی در این صنعت در گردش است همچنین امروزه به عنوان اقتصاد اول یا بخش قابل توجهی از منبع درآمد برخی کشورها گردشگری است. کشور عزیزمان ایران نیز ظرفیت های گردشگری زیادی را داراست که نیازمند مدیریت شایسته است یکی از این شهرها، شهر بندر ترکمن است که موضوع ما نیز تاثیر گردشگری بر این شهر می باشد و علاوه بر جنبه توریستی بودن و اقتصادی اش بر بخش کشاورزی نیز تاثیر دارد همچنین از جهت بندری بودن آن میتوان به بخش تجارت هم در حد توان بندر توجه کرد. روش نیز کتابخانه ای است یافته های تحقیق نشان می دهد که عامل اقتصادی بیشتر از سایر عوامل تاثیر پذیری دارد و در درجات بعد عوامل فرهنگی-اجتماعی، فیزیکی-زیست محیطی، فیزیکی زیرساخت قرار دارند.

کلید واژه: گردشگری، بندر ترکمن، آشوراده، خلیج گرگان

۱. مقدمه

امروزه صنعت گردشگری از مهم ترین فعالیت های اقتصادی و در شمار سه صنعت عمده جهان محسوب می شود و در مدت کوتاهی توانسته است. ارقام بزرگی از مبادلات جهانی را به خود اختصاص دهد (فاضل نیا و هدایتی، ۱۳۸۹: ۱۴۹-۱۴۸). به عنوان یکی از بزرگ ترین و متنوع ترین صنایع دنیا مطرح می باشد و رشد سریع آن تغییرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی فراوانی را به دنبال داشته است (تقوی و سلیمانی، ۱۳۸۸: ۱۵۹). در واقع گردشگری یکی از جریان های جهانی است که به خوبی بیانگر ترکیب امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (هوالجوا و ایوانکا، ۲۰۰۳: ۱۳۲). در طی ۶۰ سال اخیر، گردشگری از رشد پیوسته ای برخوردار بوده است. از سال ۱۹۵۰ که مسافرت جنبه ی جهانی به خود گرفت و در سطح بین المللی به صورت یک فعالیت عمومی مطرح شد هر سال بر تعداد گردشگرها افزوده شده است. مطابق برآورد سازمان جهانی گردشگری در طی سال های ۲۰۰۵-۱۹۵۰، گردشگری بین المللی با نرخ رشد سالانه ۶/۵ درصد، از ۲۵ میلیون گردشگر در سال ۱۹۵۰ به ۸۰۶ میلیون در سال ۲۰۰۵ افزایش یافت و پیش بینی می شود تا سال ۲۰۲۰، تعداد گردشگر ورودی در سطح جهان به ۱/۵ میلیارد نفر خواهد رسید (سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۰۶). در تعریف گردشگری و تعیین قلمرو آن، باید گروه های مختلفی که در این صنعت مشارکت دارند و از آن تاثیر میپذیرند را لحاظ کرد.

عوامل عمده در این صنعت عبارتند از:

۱- توریست ها و یا گردشگرانی که در صدد کسب تجارب فیزیکی و روانی و رضایت و راحتی از سفر هستند.
 ۲- سازمان های فعال در زمینه تهیه و تدارک کالاها و خدمات مورد نیاز گردشگران؛ سازمان های مذکور از این طریق به منافع خود می اندیشند.

۳- دولت کشور میزبان، شامل سیاستمدارانی که به گردشگری به عنوان وسیله ای برای ایجاد درآمد شهروندان و افزایش درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیر مستقیم می نگرند.

۴- جامعه میزبان، مردمانی که به توریسم به عنوان پدیده ای فراهم می آورد که این تعامل می تواند اثرات مثبت یا منفی داشته باشد. (زاهدی، ۱۳۸۵: ۴)

بنابراین گردشگری مجموعه تعامل هایی است که در فرایند جذب و میهمان داری، بین توریست ها، سازمان های مسافرتی، دولت های مبدأ، دولت های میزبان و مردم محلی برقرار می شود (سلیمانپور، ۲۰۰۶: ۱۲).

در واقع گردشگری مقوله ای چند وجهی است، که اغلب ترکیبی از ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی می باشد. بنابراین هنگامی که به هر یک از این تاثیرات توجه می شود باید توجه داشت که این تاثیرات چند وجهی هستند. به عبارت دیگر نمی توان به راحتی اثرات گردشگری را تنها در مقوله های اجتماعی، محیطی یا اقتصادی به صورت مجرد طبقه بندی کرد، در حالی که این امر به سمت مقوله ای چند وجهی با ابعادی در هم تنیده تمایل دارد (ماسون، ۲۰۰۳: ۲۸). با توجه به تاثیر شگرف گردشگری در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در جوامع امروز باید با نظری بلند و مدیریتی عالمانه، آگاهانه و با برنامه ریزی درست، در جهت گسترش آن تلاش کرده و آثار منفی را به حداقل رسانید (صدرموسوی و کهنمویی، ۱۳۸۶: ۱۳۰). بدین منظور شهر بندر ترکمن را به عنوان نمونه مطالعاتی انتخاب کردیم و اثرات گردشگری بر جنبه های مختلف کیفیت زندگی ساکنان شهر بندر ترکمن را بررسی می کنیم.

۲. مبانی نظری

گردشگری چیست؟ فواید گردشگری چیست؟

گردشگری یا توریسم به طور کلی به عنوان مسافرت تفریحی در نظر گرفته می شود. هر چند که در سال های اخیر شامل هرگونه مسافرتی می شود که شخص به واسطه آن از محیط کار یا زندگی خود خارج شود. به کسی که گردشگری میکند گردشگر یا توریست گفته میشود. واژه گردشگر از زمانی پدید آمد که افراد طبقه متوسط اقدام به مسافرت کردن نمودند. از زمانی که مردم توانایی مالی بیشتری پیدا کردند و عمرشان طولانی تر شد، این امر ممکن شد. اغلب گردشگرها بیش از هر چیز به آب و هوا، فرهنگ یا طبیعت مقصد خود علاقه مند هستند. ثروتمندان همیشه به مناطقه دور دست سفر کرده اند، البته نه به صورت اتفاقی، بلکه در نهایت به یک منظور خاص. به طور مثال برای دیدن ساختمان های معروف و و آثار هنری، آموختن زبان های جدید و چشیدن غذاهای متفاوت، گردشگری سازمان یافته امروزه یک صنعت بسیار مهم در تمام جهان است.

سازمان جهانی گردشگری با توجه به تمامی تعاریف گردشگری که تا قبل از سال ۱۹۹۴ ارائه شده بودند در سال ۱۹۹۵ یک تعریف نهایی منتشر کرد:

مجموعه فعالیت های فرد یا افرادی که به مکانی غیر از مکان عادی زندگی خود مسافرت و حداقل یک شب و حداکثر یک سال در آنجا اقامت می کنند و هدف از مسافرت آنان نیز گذراندن اوقات فراغت است. البته اهدافی نظیر اشتغال و کسب درآمد شامل آن نمی شود» براین اساس کسانی که شامل این تعریف می شوند نیز گردشگر نامیده می شوند (حیدری چیانه: ۱۳۸۹) یکی از دلایل پیشرفت کشورهای توسعه یافته توجه به انجام تحقیقات درست و اصولی در رابطه با تعاریف و مفاهیم کلیدی هر موضوعی است. زیرا توجه به مفاهیم و نظریه های اصولی از همان ابتدای انجام تحقیق باعث دستیابی به نتایج درست و دقیق می شود و در نتیجه برنامه ریزی درستی برای توسعه آن انجام می گیرد و نهایتاً توسعه مطلوب و پیشرفت به ارمغان می آید. گردشگری شامل مجموعه ای از عناصر است که بدون حتی یکی از آنها تحقق اهداف توسعه گردشگری دشوار و حتی ناممکن می باشد. این عناصر که هر یک رکنی از این صنعت را تشکیل می دهند، امروزه به صورت رشته های علمی و تخصصی مستقل درآمده اند.

گردشگری اثرات گوناگونی بر مقصد و جامعه میزبان به جای می گذارد. این اثرات طیف گسترده ای از اثرات اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و یا زیست محیطی را شامل می شود. با توجه به تنوع و پیچیدگی فعالیت های گردشگری، اثرات ناشی از این فعالیت ها نیز ابعاد گسترده و به هم پیوسته ای دارند که باید در مطالعه اثرات گردشگری به آن ها توجه شود. نوع و میزان اثرات گردشگری در یک مقصد از عوامل متعددی متاثر می شود؛ از جمله مهمترین این عوامل ویژگی های جامعه میزبان و میهمان و ماهیت فعالیت های گردشگر در مقصد می باشند. طبق نظر برنز و هلدن زمانی که اختلاف زیادی بین فرهنگ جامعه میزبان و جامعه میزبان وجود داشته باشد، احتمال افزایش اثرات بسیار خواهد بود (ضیایی و ترابیان، ۱۳۸۹: ۲۰۷). ساکنان هر منطقه میزبانی ممکن است گردشگری را بخاطر پتانسیل آن برای اشتغال زایی، تولید درآمد و ارتقاء تسهیلات و زیر ساخت های عمومی، مقوله ای مثبت ارزیابی نمایند. همان طور که در بسیاری از جوامع میزبان دیده شده است. در مقابل، ساکنان هر منطقه میزبانی نیز ممکن است گردشگری را بخاطر هزینه های اجتماعی-فرهنگی و محیطی مقوله ای منفی قلمداد نمایند، همان طور که در جوامع میزبان بسیاری دیده شده است (آندرویس و واوگان، ۲۰۰۳: ۱۷۲). برخی از کشورهای جهان، همگام با برنامه ریزی برای توسعه گردشگری

و در نهایت توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به بعد پایداری آن نیز توجه دارند و سیاست توسعه پایدار گردشگری را در پیش می‌گیرند. در گردشگری پایدار، توجه به نیازهای جامعه‌ی میزبان اهمیت فراوانی دارد و به هنگام برنامه‌ریزی و در فرایند مدیریت، به این نیازها توجه زیادی می‌شود، به ویژه در چنین صنعتی به این مسئله توجه می‌شود که مبدا این موضوع بر ساختار فرهنگی و اجتماعی جامعه‌ی میزبان، تاثیرات ویرانگر یا منفی بگذارد (حاجی نژاد و دیگران، ۱۳۸۸: ۹۲)

توسعه صنعت گردشگری فواید زیادی از جمله ایجاد اشتغال، رونق اقتصادی و بهبود توزیع درآمد برای منطقه گردشگری را به همراه دارد و به عنوان یک صنعت پیشرو نقش مهمی را در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع می‌تواند ایفاء نماید. بر این اساس مطالعات زیادی در خصوص بررسی و شناسایی عوامل موثر بر تعداد جذب گردشگر در مقاصد گردشگری انجام شده است. بسیاری از محققین معتقدند که میزان اثرات مثبت گردشگری بر جوامع به طول اقامت گردشگران وابسته است. هر چه طول اقامت گردشگر در مقصد گردشگری بیشتر باشد، نرخ اشتغال هتل‌ها و میزان هزینه گردشگران در مقصد گردشگری بیشتر بوده و به این ترتیب مقصد گردشگری از منافع گردشگر استفاده بیشتری خواهد برد. از این رو مطالعه در خصوص صنعت گردشگری مستلزم توجه به هر دو بعد یعنی تعداد گردشگران و طول اقامت آنها می‌باشد که در مطالعات انجام شده کمتر به این نکته توجه شده است.

کشورهای در حال توسعه عمدتاً نسبت به تاثیرهای اجتماعی و فرهنگی گردشگری حساس هستند و حجم ورود گردشگران خارجی به ویژه از کشورهای صنعتی ممکن است به علت تفاوت‌های فرهنگی و نحوه زندگی سبب بروز تنش گردد (ولا و بیرچیل، ۱۳۸۴: ۲۴۵) تیموتی و نیاپان نیز در تحقیق خود پیرامون گردشگری در کشورهای در حال توسعه اظهار می‌دارند که این قبیل کشورها بیش از همه واجد قابلیت‌های متعدد برای رشد گردشگری فرهنگی هستند (تیموتی و نیاپان، ۲۰۰۹: ۳). بیش از همه این نوع گردشگری متناسب با توسعه در این کشورهاست به این معنا که با این نوع گردشگری، اثرات و پیامدهای ناشی از گسترش آن به مراتب کمتر از دیگر گونه‌های گردشگری خواهد بود. زیرا گردشگری فرهنگی معمولاً با زمینه‌ای از آگاهی و بینش فرهنگی است و گردشگر به منظور معرفت‌شناسی بیشتر سفر می‌کند. (علی اکبری، ۱۳۹۰: ۷۰) باید توجه داشت گردشگری فرهنگی تنها مشتمل بر بازدید از آثار و بناهای تاریخی نیست، بلکه بازدید گردشگران از میراث طبیعی و میراث مذهبی را نیز در برمی‌گیرد (شریفی تهرانی و یوسفی، ۱۳۹۱: ۲۵). تجهیزات مورد نیاز جهانگردان نظیر مهمانسرا و غذاسرا و مکان‌های تفریحی که در کرانه‌های دریا و مناطق جنگلی و در اطراف چشمه‌های آب گرم معدنی تاسیس شده‌اند، گویای نقش و تاثیر جهانگردی در دگرگون ساختن چهره زمین است. سنجش اثرات اقتصادی و زیست محیطی به نسبت اثرات فرهنگی و اجتماعی گردشگری راحتتر است. این امر تا حدی توضیحی است بر این که چرا اثرات فرهنگی و اجتماعی در گذشته کم‌اهمیت‌تر از اثرات اقتصادی قلمداد می‌شده است. یکی از مهمترین فواید اجتماعی گردشگری برقراری پیوند و ارتباط فرهنگی میان مرزی، درون مرزی و فرامرزی با جوامع و ملت‌ها است. ضمن سفر انسان با فرهنگ، آداب و رسوم، طرز تفکر و شیوه‌های زندگی، هنر و پیشرفت‌های فنی و صنعتی سایر نقاط جهان آشنا می‌شود و این امر سبب اشاعه فرهنگ و تمدن و توسعه اندیشه‌ها و افکار فلسفی است. حال به بررسی شهر بندر ترکمن ابتدا با نمایش نقشه شهر می‌پردازیم.



نقشه بندر ترکمن

بندر ترکمن که در قدیم بندرشاه نام داشت در غرب استان گلستان است و در سال ۱۳۰۶ شمسی توسط رضاشاه پهلوی بنیان گذاری شد. این شهر جزو نخستین شهرهای ایران است که راه آهن به آن کشیده شد و دریای خزر را به خلیج فارس و بندر امام خمینی پیوند می دهد. بندر ترکمن در قدیم دارای سه ساسکله بوده که اکنون بازمانده هایی از آن ها به جا مانده، بر طبق سرشماری رسمی در سال ۱۳۹۵ جمعیت بخش مرکزی شهر بندر ترکمن بالغ بر ۵۳۷۹۰ نفر بوده است. شهرستان ترکمن در بخش شمال غربی استان که از شمال به شهرستان گمیشان، از جنوب به شهرستان کردکوی، از شرق به شهرستان آق قلا و از غرب به دریای خزر و خلیج گرگان محدود می شود. وسعت شهرستان ۲۹۵ کیلومتر مربع است که از دو بخش مرکزی و سیجوال و یک شهر بندر ترکمن و چهار دهستان و ۲۴ آبادی تشکیل شده است و جمعیت کلی آن ها ۷۹۹۷۸ نفر است.

از نقاط گردشگری آن می توان به جزیره آشوراده در حدود یک کیلومتری ساحل اشاره نمود که تا چند سال قبل مسکونی بوده است و در حال حاضر در اختیار شیلات است.

اثرات گردشگری بر جامعه میزبان در ابعاد مختلف:

اقتصادی	
مثبت	منفی
متنوع سازی اقتصاد محلی	افزایش شاخص قیمت کالاها و خدمات در مقاصد گردشگری
جذب تعداد زیادی نیروی کار به دلیل کارگر بودن صنعت	افزایش قیمت املاک محلی

تغییر مالکان زمین از بومی به غیربومی	بهبود حمل و نقل محلی و دسترسی به بازار محلی
پایین بودن بنیه اقتصادی و در نتیجه فصلی بودن گردشگری	تقویت بنیه اقتصادی و فعالیت کشاورزی منطقه
افزایش هزینه ی زندگی ساکنان منطقه	افزایش بازرگانی درون مرزی
جابجایی اشتغال در افراد بومی	بهبود استفاده از زمین

محیطی	
منفی	مثبت
تولید زباله، آلودگی آب ها از فاضلاب تصفیه نشده ...	نوسازی ساختمانها و آثار و سایت‌های تاریخی موجود
آلودگی آب و هوا و صوتی و منظره	ایجاد انگیزه و اقدام برای برنامه ریزی و مدیریت محیطی
از هم گسیختگی اکولوژیکی	حفاظت دائم و مستمر محیط
ایجاد تاسیسات فیزیکی و به زیر ساخت و ساز رفتن اراضی کشاورزی	توسعه زیرساخت ها
آلودگی و شلوغی ترافیک سواره و پیاده	کمک به حفظ منابع طبیعی
تمرکز ناکارآمد خدمات رفاهی	بهبودی محیط
اجتماعی - فرهنگی	
منفی	مثبت
عدم انعکاس مناسب فرهنگ و آداب و رسوم منطقه بازدید شده	گسترش تبادلات فرهنگی بین گردشگران و افراد بومی
پوشش نامناسب گردشگران در مواردی و اثرات منفی بر بومیان	رشد شخصیت و شکوفائی استعدادها و ارتقاء سطح دانش و آگاهی ساکنین
متاثر ساختن جامعه میزبان از فرهنگ و آداب و رسوم گردشگران	بهبود عدالت بین مردان و زنان از جهت دستیابی به فرصت های شغلی
تشدید تضاد اجتماعی بین طبقات مختلف مردم	توسعه روابط فکری، فرهنگی، اجتماعی جامعه میزبان و مهمان
امکان رایج شدن کالاهای لوکس و گسترش مصرف گرایی	شناخت مردم از فرهنگ و تمدن کشورهای دیگر
تغییر نحوه ی زندگی افراد بومی کشور میزبان	ایجاد تحول، نوسازی و معرفی فرهنگ محلی

منطقه مورد مطالعه تحقیق شهر بندرترکمن می باشد که در ساحل جنوب شرقی دریای خزر و در جلگه پست و هموار گرگان در حدود ۴۰ کیلومتری شمال غربی مرکز استان گلستان (گرگان) واقع شده و دارای مختصات ۵۴ درجه و ۴ دقیقه و

۱۵ ثانیه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۵۳ و ۳۰ ثانیه عرض شمالی می باشد. (جعفری، ۱۳۶۸: ۱۱۴). یکی از توانمندی های شهر بندر ترکمن به عنوان یک شهر ساحلی، در کنار فعالیت های شیلاتی و بندری، گردشگری می تواند باشد به شرطی که از داده ها و موهبت های خدادادی آن از جمله سواحل طولانی دریای خزر و خلیج گرگان و شبه جزیره میانکاله که در راس آن آشوراده قرار دارد، استفاده مطلوب و بهینه صورت گیرد. در این صورت می تواند به عنوان یکی از مناطق مستعد در خصوص جذب گردشگر در استان و شمال ایران محسوب گردد. از مهم ترین مناطق و جاذبه های گردشگری این منطقه می توان به جزیره آشوراده در شبه جزیره میانکاله، مسابقات اسبدوانی، دیوار تاریخی قزل آلان، نواحی ساحلی مانند محل شنا، اسکله و بازارچه ساحلی شهر و تالاب گمیشان اشاره نمود (آنامرادنژاد، ۱۳۸۷: ۱۳۳).

پیش از تاسیس بندر ترکمن، بندرگز، دیگر شهرهای اطراف شهرستان رونق بسیار داشته اند تا اینکه با وجود آمدن بندر ترکمن که در ابتدا به نام بندرشاه توسط شاه آن زمان نامگذاری شده بود دچار افت رونق شدند. بندر ترکمن، پایتخت خاویار دنیاست و در کنار پنبه فراوانی که در اطراف آن کشت می شود، از ارکان اصلی اقتصاد محلی به شمار می رود. اقتصاد شهر بر پایه راه آهن و بندر طراحی شده بود که با بالآمدن عمق دریا و کاهش آبخور کشتیها، امروزه عملا خاصیت بندر تجاری ندارد و تنها مواد سوختنی و نفت خام در مقیاس بسیار ناچیز به مقصد نیروگاه های منطقه تخلیه می گردد. اقتصاد شهر در حال حاضر بر پایه تولید فرش و گلیم، صید و تولید خاویار، کشاورزی و صنایع دستی و گردشگری رونق دارد.

۳. یافته ها:

۱. اقتصادی



این عامل بیش ترین تاثیر پذیری را از گردشگری در منطقه نشان می دهد. این امر نشان می دهد که جاذبه های گردشگری شهر بندر ترکمن مانند شبه جزیره میانکاله (آشوراده)، اسکله و بازارچه ساحلی به همراه جاذبه های فرهنگی منطقه با جذب گردشگر توانسته است تغییراتی را در اقتصاد مردم منطقه سبب گردد. چرا که گردشگری و وجود

گردشگر سبب ایجاد اشتغال خدماتی، تولید و فروش صنایع دستی، رونق حمل و نقل، افزایش فرصت های سرمایه گذاری و... در منطقه گشته است. این تغییرات هر چند ناچیز باشد به توانمندی گردشگری بر تاثیر گذاری اقتصادی آن در زندگی ساکنان جامعه میزبان دلالت دارد و این نکته مهم را برجسته می نماید که در صورت مدیریت بهینه و کارآمدتر (مانند مدیریت ماندگاری گردشگران در شهر و بهبود امکانات و تسهیلات اقامتی و رفاهی) می توان تاثیر گذاری گردشگری را در این جنبه از زندگی ساکنان جامعه میزبان تقویت نمود.

اسکله

از جذاب ترین مکان های بندرترکمن است. دریای خزر و اسکله توریستی بندرترکمن در غرب شهر واقع شده، جایی که می توان سوار قایق های پدالی یا موتوری بشویم و از سواری رو آبهای آرام و در مواقعی پرتلاطم لذت ببریم و همچنین از بازارهای ساحلی و رنگارنگ صنایع دستی که در اسکله قرار دارند بازدید و خرید نمائیم.

میدان اسبدوانی

اسب ترکمن در دنیا یکی از زیباترین و گران قیمت ترین اسب ها شناخته شده است، در بندرترکمن شما می توانید در فصل های برگزاری مسابقات اسب دوانی نسل هایی از این اسب ها را از نزدیک مشاهده کنید و از مسابقات آن لذت ببرید، بازدیدکنندگان زیادی برای تماشا هر بار به این منطقه می آیند که به اقتصاد شهر هر چند کم کمک می کند.

آشوراده: تنها جزیره ایرانی دریای خزر

یکی از بهترین جاذبه های گردشگری این منطقه و استان گلستان و بزرگترین جزیره ایرانی دریای خزر، در شبه جزیره میانکاله واقع شده است. در گذشته آشوراده از سه جزیره به هم پیوسته تشکیل می شد که دو جزیره کوچک و انتهایی در طول قرن ها به زیر آب رفته اند و حالا آشوراده نیز به همان دلیل متروک مانده است. البته بخاطر طبیعت دست نخورده و بکر آن هنوز مورد علاقه مسافران است برای بازدید از این جزیره و استفاده کردن از محیط آرام آن و شنا در آب های تمیز و شفاف آن است. مسافران می توانند با قایق موتوری ظرف ۵ دقیقه از اسکله بندرترکمن به جزیره آشوراده برسند و از زیبایی های بی نظیر و آرامش مثال زدنی آن لذت ببرند. جزیره تا اوایل قرن حاضر یکی از اصلی ترین زیستگاه های ببر مازندران به شمار می رفته است.

۱.۲ اجتماعی - فرهنگی

این جنبه بعد از بخش اقتصادی بیش ترین تاثیر پذیری را داشته است و نشان می دهد که گردشگری و ورود گردشگران از نقاط مختلف کشور باعث آشنایی ساکنین با سایر فرهنگ ها، بهبود تعامل و روابط عمومی، افزایش عزت نفس و آگاهی نسبت به فرهنگ خویش و... گشته است.

آداب و رسوم

ترکمن ها به لحاظ کثرت آداب و رسوم در زندگی روزمره که ناشی از فرهنگ اسلامی و ملی است، دارای فرهنگی بسیار غنی هستند. آن ها با برخورداری از پیشینه فرهنگی بسیار قدیمی، تقریباً برای هر مناسبتی مراسم خاصی دارند.

آداب و رسوم ماه مبارک رمضان

ماه مبارک رمضان در میان مسلمانان سراسر دنیا و نیز ایران از جایگاهی ویژه برخوردار است. این ماه را که نهمین ماه از تقویم هجری قمری است. عرب ها « شهر الصیام » یا « شهر رمضان »، ترک ها « اوروج » (یا احتمالاً « عروج ») و

ترکمن ها « اورازا » (احتمالاً تغییر یافته کلمه « روزه » است ؟) و یا « رمضان » می نامند. این ماه در میان ترکمن ها جایگاه والایی دارد و فرا رسیدن آن باعث خوشحالی هر فرد ترکمن می شود.

رسومات ازدواج

در میان ترکمن ها مراسم ازدواج متعلق به خانواده داماد نیست بلکه به تمامی افراد « اوبه » تعلق دارد « اوی » به خانواده ترکمنی اطلاق می گردد و به چند « اوی » که در کنار هم قرار می گیرند و کوچک ترین واحد اقتصادی و اجتماعی ترکمن را تشکیل می دهند « اوبه » می گویند. این جمع میزبان مراسم عروسی می شوند و کلیه کارها و مسئولیت ها و نیز قسمتی از مخارج بین اهالی اوبه سرشکن می شود که به این نوع مشارکت و همکاری در اصطلاح محلی یلوار می گویند که این به معنی تعاون و همکاری است (جرجانی، ۱۳۸۲، ۴۲-۴۳).

ازدواج در میان ترکمن ها قوانین و رسوماتی دارد که بسیاری از آن ها با رسوم سایر مناطق ایران با وجود برخی تفاوت ها، مشترک است.

ترکمن ها همچون دیگر گروه های مسلمان، ازدواج با محارم شامل والدین، برادران و خواهران - تنی و ناتنی، برادران و خواهران رضاعی، زن پدر و زن پسر را حرام می دانند.

مرد ترکمن مجاز است با دختر یا زن غیرترکمن ازدواج کند.

زن یا دختر ترکمن مجاز نیست با مرد یا پسر غیرترکمن ازدواج کند.

ترکمن ها، داماد را « کورک / کوراکن » و عروس را « گلین » می نامند.

در زمان سابق مراسم عروسی میان ترکمن ها بسیار ساده بوده و عروس تنها با یک شتر یا یک ارابه گاوی یا اسبی که روی آن کجاوه بسته بودند، همراه با تعدادی از اقوام به خانه شوهر می رفت. حال آنکه امروزه این مراسم بسیار مجلل شده است (اعظمی راد، ۱۳۸۲، ۲۹-۳۰).

آداب غذا خوردن

مانند اکثر مناطق ایران، آداب غذا خوردن ترکمن ها منبعث از آموزه های اسلامی است. ترکمن ها پیش و بعد از غذا، دست خود را می شویند. آن ها معمولاً روی زمین غذا می خورند و سفره ای پهن می کنند که به آن ساچاق گفته می شود و نان توی آن می گذارند. زنان و مردان جداگانه غذا می خورند (عسگری خانقاه و کمالی، ۱۳۷۴، ۱۲۷). از عادات بسیار ارزشمند ترکمن ها این است که قبل از شروع به خوردن غذا « بسم الله » می گویند و بعد از هر غذا، بزرگ یا پیرترین فرد خانواده آیاتی از قرآن کریم را تلاوت می کند و بقیه به شکرانه این نعمتی که نصیبشان شده است، آمین می گویند و اگر صرف غذا با حضور جمعی از دوستان و آشنایان و اقوام باشد - که معمولاً در مراسمی مانند سوگواری، جشن ها و اعیاد مذهبی چنین است - از روحانی محل تقاضا می کنند که دعای سفره را بخواند. این دعا حتماً آیاتی از قرآن کریم است.

خوراک ترکمن ها با توجه به نوع زندگی، اشتغال و محل سکونت، برخی همگانی است و برخی نیز با خصوصیات ویژه ای، خاص مردم ترکمن است (اعظمی راد، ۱۳۸۲، ۱۱۲). خوراک اصلی ترکمن ها نان است. ترکمن ها لبنیات، تخم مرغ، گوشت، ماهی و برنج نیز مصرف می کنند. ترکمن ها از چای به ویژه از چای سبز زیاد استفاده کرده و چای مانند نان برای آن ها اهمیت خاصی دارد. ترکمن ها در آشپزی خود، گوجه فرنگی، پیاز، سیب زمینی و سیر به میزان کافی

مصرف می کنند. غذاهای ترکمنی عموماً از گوشت گوسفند یا ماهی تهیه می شود (عسگری خانقاه و کمالی، ۱۳۷۴، ۱۲۵-۱۲۷).

زنان ترکمن در تهیه غذاهای خوشمزه محلی شهرت و مهارت دارند. این غذاها با توجه به امکانات و مقدورات آنان تهیه می گردد و مهم ترین غذاهای ترکمنی که از قدیم بین آنان معمول بوده و هنوز هم می پزند، عبارتند از: سوزمه که همان پلو آب کشیده معمولی است که با گوشت و خورشت مصرف می شود (جرجانی، ۱۳۸۲: ۲۸)، قاتق لاش که از گوشت و مقدار کمی برنج درست می شود.

آن ها همچنین در تمام مراسم خود، برنج را با گوشت و یا ماهی می پزند و به آن پلاو می گویند. چگدرمه هم نوعی پلو با گوشت است که برای میهمانان و نیز در مراسم می پزند که گاهی کشمش یا دانه انار به آن اضافه می کنند. (عسگری، خانقاه و کمالی، ۱۳۷۴: ۱۲۵-۱۲۷).

آداب تولد فرزند

به دنبال تولد فرزند، پدر بزرگ به فکر ایجاد خانه ای مجزا برای فرزند خود و خانواده او می افتد و بدین ترتیب یک خانواده به آبادی و محل اضافه می شود. پس از اینکه فرزند متولد شد، با خبر کردن قابلمه محلی، زنان و بچه های فامیل نزدیک ترین افراد فامیل را آگاه کرده و مژدگانی می گیرند. چنانچه فرزند پسر باشد قابله می گوید یک مشت به نیروی خانواده اضافه شد و اگر دختر باشد می گوید ثروتمند شدید. پس از شستشو دادن نوزاد بلافاصله روحانی محل را دعوت می کنند تا در گوش نوزاد اذان بگوید و معتقدند که نوزاد برای اولین بار که بانگ الله اکبر را می شنود آرزو می کند یک مسلمان با ایمان از دنیا برود. از این پس فامیل با پختن نان و شیرینی مخصوص و تهیه هدایای لازم از جمله لباس، پارچه، وسایل بازی کودک، پول و غیره نزد نوزاد می آیند و با ریختن سکه و نقل بر سر جمعیت، همه شادی می کنند.

مراسم متوفی

ترکمن ها برای مردگان خود مراسم خاصی دارند که با مراسم سایر اقوام ایرانی شباهت های زیادی دارد. فاتحه که ترکمن ها به آن « آیات اوکاماق » می گویند، پس از پایان یافتن مراسم دفن در سکوت، خوانده می شود. پس از آن، یکی از نزدیکان متوفی رو به حضر کرده و با ذکر وصی، اعلام می کند که هر کس بدهی و یا طلبی از متوفی دارد، به وصی مراجعه نماید.

همچنین رسم است که پس از خواندن نماز میت و خاکسپاری، پیش نماز با صدای بلند و با ذکر نام متوفی، از حضر سؤال می کند: « فلانی ناهیلی آدم دی؟ » (یعنی فلانی چگونه آدمی بود؟) که در پاسخ همه حضر می گویند: « اونگات قووی آدم دی » (یعنی آدم خوبی بود). این سؤال و جواب سه بار تکرار می شود.

معمولاً در بین ترکمن ها سوم، هفتم، چهلم، صدم و سال متوفی را مراسم می گیرند و نذری می دهند که به آن « صدقه » می گویند این روزها را به ترتیب « اوچی »، « یدی سی »، « قیرقی »، « یوزی » و « ییلی » می نامند. صاحب عزا و نزدیکان و حتی همسایگان متوفی، حداقل تا مراسم چهلم متوفی، هیچ سازی و یا آهنگی را گوش نمی دهند و جشن عروسی برپا نمی کنند. صاحبان عزا و نزدیکان متوفی، تا روز چهلم، ریش و سبیل خود را نیز نمی تراشند. تا سوم متوفی، رسم است که در آن خانه غذایی پخته نشود و در این مدت، همسایگان متوفی برای بازماندگان و صاحب عزا، غذا درست می کنند.

ترکمن ها هیچ گاه پشت سر فرد متوفی غیبت نمی کنند و این امر را گناهی بزرگ می دانند و هنگامی که سواره یا پیاده از کنار قبرستان عبور می کنند، در حال گذر، فاتحه ای خوانده و دست به صورت خود می کشند. این رسم به قدری مورد تأکید است که حتی آن ها که خواندن فاتحه را نمی دانند، به نیت قلبی، به هنگام گذر از قبرستان، دست به صورت خود می کشند و از خداوند برای اموات، طلب رحمت و آمرزش می کنند.

۳. فیزیکی (مسائل زیست محیطی)

بعد از ابعاد اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی قرار گرفتن این عامل در رتبه سوم نشان می دهد که گردشگری و ورود گردشگران به شهر تاثیر کمتری را بر زیباسازی، حفاظت و بهره برداری از جاذبه های طبیعی منطقه را به همراه داشته است. در حالی که تقویت این عامل خود می تواند منجر به تقویت عامل های دیگر گشته و هم چنین رضایتمندی از محیط سکونت را در بین ساکنین افزایش دهد. هم چنین با توجه به ماهیت و محتوای متغیرهای یادشده، این عامل را می توان مسائل زیست محیطی جنبه فیزیکی نامگذاری نمود.

۴. فیزیکی (تسهیلات و زیرساخت ها)

در بین عوامل یادشده این عامل کمترین تاثیرپذیری را از گردشگری داشته است و نشان می دهد وجود گردشگری در منطقه باعث بهبود تسهیلات و زیرساخت های لازمه در شهر به گونه ای که هم سبب بهره برداری بهینه از مزایای گردشگری و هم منتفع شدن ساکنین و جامعه میزبان از آن گردد نگشته است. تقویت این عامل اهمیت شایانی را در مدیریت پایدار گردشگری در منطقه می تواند داشته باشد زیرا تقویت آن سبب تقویت عامل های دیگر نظیر عامل اقتصادی و زیست محیطی نیز می گردد و هم چنین سبب منتفع شدن و استفاده خود جامعه میزبان نیز خواهد گشت که در نهایت رونق گردشگری در منطقه و بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان را به همراه خواهد داشت.

اقتصادی		
مثبت	منفی	پیشنهاد جهت رفع موارد منفی
متنوع سازی اقتصاد محلی	افزایش شاخص قیمت کالاها و خدمات در مقاصد گردشگری	ارائه تخفیفات و تسهیلات ویژه
جذب تعداد زیادی نیروی کار به دلیل کارگر بودن صنعت	افزایش قیمت املاک محلی	ارائه مکان هایی با قیمت های پایین
بهبود حمل و نقل محلی و دسترسی به بازار محلی	تغییر مالکان زمین از بومی به غیربومی	گذاشتن شرایط ویژه و مختلف برای دو قشر بومی و غیربومی
تقویت بنیه اقتصادی و فعالیت کشاورزی منطقه	پایین بودن بنیه اقتصادی و در نتیجه فصلی بودن گردشگری	ایجاد اماکن ارائه راهکار برای جذب گردشگری در تمام طول سال
افزایش بازرگانی درون مرزی	افزایش هزینه ی زندگی ساکنان منطقه	کنترل هزینه ها-کاهش مالیات
بهبود استفاده از زمین	جابجایی اشتغال در افراد بومی	اولویت قراردادن افراد بومی-ارائه تسهیلات برای بومیان

محیطی		
مثبت	منفی	پیشنهاد جهت رفع موارد منفی
بهسازی محیط	تمرکز ناکارآمد خدمات رفاهی	سازمان دهی خدمات و مراکز رفاهی
نوسازی ساختمانها و آثار و سایت‌های تاریخی موجود	تولید زباله، آلودگی آب‌ها از فاضلاب تصفیه نشده و...	اتخاذ تدابیر برای جلوگیری از آلودگی مثل جمع‌آوری سریعتر زباله نسبت به قبل
ایجاد انگیزه و اقدام برای برنامه ریزی و مدیریت محیطی	آلودگی آب و هوا و صوتی و منظره	فرهنگ سازی-تشویق به عدم آلودگی
حفاظت دائم و مستمر محیط	از هم گسیختگی اکولوژیکی	مراقبت و نظارت توسط سازمان مربوطه
توسعه زیرساخت‌ها	ایجاد تاسیسات فیزیکی و به زیر ساخت و ساز رفتن اراضی کشاورزی	مشخص کردن زمین‌های مشخص برای ایجاد بازارچه‌ها
کمک به حفظ منابع طبیعی	آلودگی و شلوغی ترافیک سواره و پیاده	احداث راه‌ها-کمربندی‌ها و...

اجتماعی - فرهنگی		
مثبت	منفی	پیشنهاد جهت رفع موارد منفی
گسترش تبادلات فرهنگی بین گردشگران و افراد بومی	عدم انعکاس مناسب فرهنگ و آداب و رسوم منطقه بازدید شده	ایجاد غرفه‌ها و تبلیغ فرهنگ منطقه
رشد شخصیت و شکوفائی استعدادها و ارتقاء سطح دانش و آگاهی ساکنین	پوشش نامناسب گردشگران در مواردی و اثرات منفی بر بومیان	فرهنگ سازی و اتخاذ تصمیم مناسب مثل تذکر برای بی‌حجابی یا بدحجابی به طوری که مغایر شئون اسلامی باشد
بهبود عدالت بین مردان و زنان از جهت دستیابی به فرصت‌های شغلی	مناظر ساختن جامعه میزبان از فرهنگ و آداب و رسوم گردشگران	فرهنگ سازی و این که به خود فرد برمیگردد که چگونه واکنش نشان دهد

توسعه روابط فکری، فرهنگی، اجتماعی جامعه میزبان و مهمان	تشدید تضاد اجتماعی بین طبقات مختلف مردم	ایجاد عدالت و توازن در جامعه بین اقشار مختلف مردم و کمک به سایر طبقات
شناخت مردم از فرهنگ و تمدن کشورهای دیگر	امکان رایج شدن کالاهای لوکس و گسترش مصرف گرایی	تبلیغ و آموزش مردم برای جلوگیری از اسراف
ایجاد تحول، نوسازی و معرفی فرهنگ محلی	تغییر نحوه ی زندگی افراد بومی منطقه میزبان	فرهنگ سازی و ارائه آموزش های لازم

نتیجه گیری:

گردشگری امروزه به عنوان پدیده ای است که سبب رفع کردن نیازهای گذران اوقات فراغت بشر در مکان های مقصدش است و ورود این گردشگران سبب تغییراتی در زندگی انسان می شود و این اثرات ممکن است مثبت و یا منفی باشد ولی با مدیریت درست میتوان بهره برداری شایسته از این فرصت کرد. امروزه برای ساختن شهری گردشگرپذیر و از هر نظر خوب باید به برنامه ریزی در ابعاد مختلف شهری دقت بسیاری کرد تا بتوان نتایج مطلوبی به دست آورد و باید به ساختار فضایی، زیرساخت ها و ... توجه کرد تا شهر علاوه بر ظاهر جذاب امکانات مناسب را نیز دارا باشد.

نوشته نیز به بحث گردشگر، گردشگری و تاثیرات آن ها بر کیفیت مردم شهر بندرترکمن به عنوان یک شهر توریستی پرداخته است و پس از بررسی ها به این نتیجه رسیدیم که عامل اقتصادی تاثیرپذیری بیشتری نسبت به سایر عوامل دارد و در درجات بعد عوامل اجتماعی - فرهنگی و فیزیکی - زیست محیطی و فیزیکی - زیرساخت ها قرار دارند. با این بررسی ها می توان نتیجه گرفت که گردشگری در بندرترکمن می تواند باعث بهبود و ارتقاء وضعیت اقتصادی و همچنین باعث ایجاد شغل و ارتقای وضعیت فرهنگی و اجتماعی گردد اما از آن جا که زیرساخت ها و عوامل زیست محیطی کمتر مورد توجه بوده است اقدامات مناسبی در این زمینه در سطح شهر صورت نگرفته است در حالیکه با تقویت این گزینه ها می توان سبب ارتقاء بیشتر جنبه های دیگر زندگی ساکنین مثل جنبه های اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی گردد برای مثال میتوان به چند نمونه اشاره کرد:

- تقویت بعد گردشگری جزیره آشوراده و رسیدگی بیشتر برای زیباسازی اسکله بندرترکمن با وجود خشکی خلیج گرگان که موجب افزایش چند برابری گردشگران می شود که نیازمند همت مسئولین است.
- بهبود راه های ارتباطی شهرستان که در برخی راه های ارتباطی شاهد نواقصی هستیم و از این رو مسافران که همواره در جاده هستند برایشان جاده خیلی مهم است.
- تقویت فضاهای سبز، پارک ها و اماکن تفریحی داخل شهر
- ایجاد هتل، مسافرخانه با وجود بودن سوئیت ها
- ارائه تسهیلات به مردم ساکن شهرستان جهت ایجاد کار یا فعالیتی برای ارائه خدمات گردشگری یا...
- زیباسازی ورودی های شهر

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی؛ اسکندری ثانی، محمد؛ اسمعیل نژاد، مرتضی، (۱۳۸۹). «جغرافیا و توسعه، کاربرد تحلیل عاملی در تبیین الگوی فضایی توسعه و توسعه نیافتگی شهری منطقه ای در ایران»، شماره ۱۷
- مرادنژاد، آنا، بردی، رحیم، (۱۳۸۷). نگرشی جغرافیایی به بندرترکمن، نشر گلستان: انتشارات مختومقلی فراغی
- پهلوانزاده، حمیده؛ رضوانی، محمدرضا؛ محمدی استاد کلایه، امین، (۱۳۹۱). «ارزیابی کیفیت زندگی در روستاهای ادغام شده پس از سوانح طبیعی مورد مجموعه ادغامی پیش کمر استان گلستان»، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۷
- تقوی، مهدی؛ قلیپور سلیمانی، علی (۱۳۸۸). عوامل موثر بر رشد صنعت گردشگری ایران، پژوهشنامه اقتصادی، سال نهم، شماره سوم

